

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-130>

УДК 657.47

ОЦІНКА ВПЛИВУ ВИРОБНИЧИХ ВИТРАТ НА СОБІВАРТІСТЬ ПРОДУКЦІЇ

ASSESSMENT OF THE IMPACT OF PRODUCTION COSTS ON THE COST OF PRODUCTION

Колісник Олена Пилипівнакандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри,
Державний податковий університет
ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-1755-5638>**Суходольська Дарина Вікторівна**магістрант,
Державний податковий університет
ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-5510-6769>**Kolisnyk Olena, Sukhodolska Daryna**
State Tax University

Стаття присвячена оцінці впливу виробничих витрат на собівартість продукції. Визначено, що витрати на виробництво є важливим стратегічним фактором, який безпосередньо впливає на собівартість продукції, а, отже, на прибутковість підприємства. Виділено та розглянуто витрати на виробництво за способом включення до собівартості, ступенем реагування на зміну обсягів діяльності та можливістю планування діяльності. Визначено, що взаємозв'язок між різними видами витрат та їхнім впливом на собівартість є складним і взаємопов'язаним. Розглянуто ключові фактори, що впливають на собівартість продукції та фактори, що впливають на зміни витрат на виробництво. Конкретні фактори можуть варіюватися залежно від галузі, виду продукції та контексту підприємства. Завдяки ретельному аналізу та контролю витрат на різних етапах виробництва, підприємства можуть знизити собівартість продукції, поліпшити конкурентоспроможність та досягти позитивних фінансових результатів.

Ключові слова: виробничі витрати, собівартість продукції, аналіз витрат, ефективність виробництва, управління витратами, конкурентоспроможність.

The purpose of this article is to assess the impact of production costs on the cost of production in the current economic environment characterized by fierce competition. The relevance of the topic lies in the need to understand the impact of production costs on production costs, since modern market conditions require a constant search for ways to reduce production costs so that the enterprise can remain competitive in the market and meet the needs of consumers. To achieve this goal, the article uses the methods of analysis and synthesis, comparison and abstraction. The article determines that production costs affect the cost of production both directly and indirectly. The direct impact is manifested in the fact that production costs are directly included in the cost of production. The indirect effect is manifested in the fact that production costs affect the level of labor productivity, production structure and other factors that also affect the cost of production. The production costs are allocated and considered by the method of inclusion in the cost of production, the degree of response to changes in the volume of activities and the possibility of planning activities. It is determined that the relationship between different types of costs and their impact on production costs is complex and interrelated. The practical value of the article lies in the fact that the analysis of the impact of production costs on the cost of production allows enterprises to identify reserves for cost reduction and develop measures for their implementation. It is also possible to implement the findings into the practice of production process management to achieve more efficient economic activity of enterprises. The results of the study can be used to make informed decisions on cost management, reduce production costs and increase the competitiveness of the enterprise. Thus, the impact of production costs on the cost of production is now more significant than before. This is due to factors such as increased competition, rising prices for raw materials and supplies, and changing consumer demands. To effectively manage costs, companies need to regularly analyze the impact of costs on production costs.

Keywords: production costs, cost of production, cost analysis, production efficiency, cost management, competitiveness.

Постановка проблеми. Сучасне конкурентне ринкове середовище вимагає від підприємств оптимізації своєї діяльності в усіх сферах для забезпечення ефективності виробництва та підвищення конкурентної здатності. Саме собівартість продукції є одним із основних показників фінансово-економічної діяльності підприємства. Вона характеризує загальну вартість виробництва продукції, і є однією з основних складових ціни реалізації та прибутку. Підприємство, яке має за мету підвищити свою конкурентоспроможність, повинно постійно оцінювати вплив виробничих витрат на собівартість продукції. Така оцінка допомагає виявити фактори, які негативно впливають на собівартість та розробити заходи щодо їх усунення, а також визначити, які конкретні види витрат мають найбільший вплив на собівартість продукції і як саме можна їх раціоналізувати, що є важливим інструментом управління підприємством.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сутність виробничих витрат та їх вплив на собівартість продукції є предметом дослідження багатьох науковців. Зокрема, питаннями класифікації виробничих витрат, їх обліку та оцінки впливу на рівень собівартості продукції, займалися: К. Безверхий, М. Бондар, Ф. Бутинець, А. Герасимович, С. Голов, З. Гуцайлук, В. Дерій, А. Пилипенко, В. Сопко, Л. Сук, П. Сук, Н. Ткаченко та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. З огляду на численні наукові праці, присвячені оцінці впливу виробничих витрат на собівартість продукції, можна сказати, що загалом ця галузь достатньо досліджена. Проте питання потребує подальшого розвитку, у частині впливу виробничих витрат на конкурентоспроможність підприємства або вплив витрат на виробництво на екологічний стан, що дасть змогу оцінити роль витрат виробництва в забезпеченні екологічної безпеки, що, своєю чергою, буде корисним для розробки заходів зі зниження негативного впливу виробництва на навколишнє середовище. Питання потребує подальшого дослідження, оскільки є актуальними для сучасної економіки.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є проведення оцінки впливу виробничих витрат на собівартість продукції, що дозволить підприємствам ефективніше управляти витратами на виробництво, забезпечувати оптимальний рівень собівартості продукції та підвищить конкурентоспроможність на ринку. Буде визначено

сутність основних видів витрат на виробництво та собівартості продукції. Розглянуто вплив виробничих витрат на собівартість продукції, взаємозв'язок між різними видами витрат. Розробка рекомендацій щодо зниження собівартості продукції. Фактори, що впливають на виробничі витрати та собівартість продукції.

Вклад основного матеріалу дослідження. В сучасних умовах господарювання, що характеризується жорсткою конкуренцією, підприємства вимушені постійно шукати шляхи підвищення ефективності своєї діяльності. Одним із важливих напрямків є зниження собівартості продукції, оскільки споживачі вимагають високої якості продукцію за конкурентоспроможними цінами, що ставить підприємства перед завданням оптимізувати витрати на виробництво.

Собівартість продукції є важливим показником для підприємства, оскільки використовується для визначення ціни реалізації продукції, оцінки ефективності виробництва та для прийняття управлінських рішень. Серед науковців існує безліч думок з приводу визначення собівартості продукції, а дехто навіть ототожнює собівартість продукції з витратами на виробництво. Незважаючи на те, що собівартість продукції і витрати на виробництво – це близькі за змістом економічні категорії, між ними все ж таки існують відмінності. Собівартість продукції характеризує завершеність виробничого процесу (тобто визначається тільки тоді, як продукція виготовлена і готова до реалізації), а витрати на виробництво виникають у процесі виробничої діяльності підприємства на будь-якій стадії виготовлення продукції [1].

Таким чином, собівартість продукції – це грошове вираження витрат підприємства на виробництво і реалізацію продукції, а витрати на виробництво – це сукупність витрат підприємства, пов'язаних з виготовленням продукції, що включають вартість сировини, матеріалів, палива, електроенергії, заробітної плати, встановлених державою обов'язкових відрахувань, податків, платежів та інші витрати.

Виробничі витрати впливають на собівартість продукції як безпосередньо, так і опосередковано. Безпосередній (прямий) вплив витрат на виробництво на собівартість продукції полягає в тому, що вони безпосередньо включаються до складу собівартості продукції. До них належать, наприклад, вартість сировини і матеріалів, витрати на оплату праці, витрати на амортизацію основних засо-

бів і нематеріальних активів, витрати на електроенергію, водопостачання та інші витрати.

Опосередкований (непрямий) вплив виробничих витрат на собівартість продукції проявляється в тому, що вони впливають на рівень продуктивності праці, структуру виробництва та інші фактори, які також впливають на собівартість продукції. Наприклад, витрати на рекламу і маркетинг впливають на обсяги продажів продукції, що, в свою чергу, позначається на собівартості, оскільки при збільшенні обсягу продажів продукції підприємство може виробляти більше продукції з меншими витратами. Іншим прикладом опосередкованого впливу витрат на виробництво на собівартість продукції є витрати на навчання і підвищення кваліфікації працівників. Ці витрати сприяють підвищенню продуктивності праці, що, у свою чергу, також призводить до зниження собівартості продукції.

Важливо розуміти, що виробничі витрати – це важливий стратегічний фактор, який безпосередньо впливає на собівартість продукції, а, отже, на прибутковість підприємства. Необхідно розглянути взаємозв'язок між різними видами витрат та їхнім впливом на собівартість.

Наприклад, виділимо та розглянемо в таблиці 1 витрати за способом включення до собівартості – прямі та непрямі, за ступенем реагування на зміну обсягів діяльності – змінні та постійні, за можливістю планування

діяльності – планові та позапланові [2].

Отже, прямі витрати (сировина, матеріали, праця та енергія) визначають якість та характеристики кінцевого продукту. Якість використуваних матеріалів і робочої сили має прямий вплив на якість виготовленої продукції. Висока якість витрат підвищує якість продукції та задоволеність споживачів. Аби знизити собівартість, необхідно, наприклад, оптимізувати ланцюг постачання, знайти постачальників з дешевшими, але не менш якісними матеріалами та вдосконалювати процеси управління запасами.

Непрямі витрати (витрати на адміністративне управління та обслуговування) також впливають на собівартість. Вони можуть впливати на загальну ефективність виробництва і здатність підприємства адаптуватися до змін у навколишньому середовищі. Для зниження собівартості потрібно переходити до використання технологічних інновацій.

Змінні витрати залежать від обсягу виробництва. Збільшення обсягу виробництва може призвести до економії на масштабах та зниження собівартості за одиницю продукції. І навпаки, зниження обсягу виробництва може призвести до зростання витрат на одиницю продукції. Тож варто максимізувати виробничий потенціал для ефективного використання переваг та зниження витрат на одиницю.

Постійні витрати залишаються незмінними навіть при зміні обсягу виробництва. Це може

Таблиця 1

Характеристика витрат та їх вплив на собівартість

Витрати	Характеристика	Вплив на собівартість
Прямі	Пов'язані безпосередньо з виробництвом конкретного виду продукції.	Становлять основну частину собівартості і можуть бути точно віднесені до конкретного виробничого процесу.
Непрямі	Менш очевидні та не завжди прямо пов'язані з конкретною продукцією.	Важливі для загальної ефективності виробництва, хоча їх віднесення до конкретного продукту може бути більш складним завданням.
Змінні	Змінюються прямо пропорційно зміні обсягу виробництва продукції.	Зростають зі збільшенням обсягу виробництва, і зменшуються зі зменшенням обсягу виробництва.
Постійні	Залишаються сталими, незалежно від обсягу виробництва.	Не залежать від обсягу виробництва.
Планові	Передбачаються в плановому розрахунку собівартості продукції.	Складають основу планової собівартості продукції, заздалегідь передбачені.
Позапланові	Непередбачені в плановому розрахунку собівартості продукції.	Збільшують фактичну собівартість продукції, непередбачені.

Джерело: складено авторами за даними [2; 3; 4; 5]

привести до зниження собівартості за одиницю при збільшенні обсягу та збільшення собівартості при зменшенні обсягу виробництва, адже оплата праці, оренда, амортизація обладнання залишаться сталою.

До планових витрат належать витрати, які фіксуються заздалегідь і якими можна ефективно управляти. Їхнє точне планування і контроль можуть сприяти зниженню загальної собівартості. Потрібно ретельно розробляти бюджет та використовувати системи контролю витрат для попередження непередбачених витрат і, в результаті, зменшенню собівартості.

Позапланові витрати, такі як ті, що виникають в результаті непередбачуваних обставин, можуть в такому випадку значно збільшитися і підвищити собівартість, негативно впливаючи на ефективність та прибутковість. Ці витрати можна зменшити, наприклад, шляхом впровадження систем попередження ризиків.

Варто зауважити, що витрати на виробництво взаємопов'язані між собою і відповідно мають взаємопов'язаний вплив на собівартість. Аналізуючи ці взаємозв'язки, підприємство матиме змогу ідентифікувати ті фактори, які мають значний вплив на собівартість та застосовувати заходи, які дозволять запобігти підвищенню ціни, забезпечити більшу стабільність та конкурентоспроможність підприємства.

Додатковим об'єктом оцінки впливу виробничих витрат на собівартість продукції на підприємстві є фактори, які чинять такий вплив. Конкретні фактори можуть варіюватися залежно від галузі, виду продукції та контексту підприємства, до прикладу, деякі представлені в таблиці 2.

Таких факторів безліч, що означає, що на кожному окремому підприємстві вони будуть значно відрізнятися. Це говорить про те, що процес виявлення цих факторів необхідно піддати процесу автоматизації, що заощадить

Таблиця 2

Фактори, що впливають на рівень виробничих витрат та собівартість продукції

Собівартість		Витрати на виробництво	
Фактор	Характеристика	Фактор	Характеристика
Сировина та матеріали	Підвищення вартості сировини або зміни у постачанні можуть призвести до зростання собівартості.	Технологічні зміни	Впровадження нових технологій або процесів може знизити витрати, поліпшити ефективність та збільшити продуктивність.
Трудові витрати	Витрати на оплату праці та інші пов'язані з працею витрати, такі як соціальні виплати та страхування, зміна рівня заробітної плати або витрат на працю можуть впливати на загальну собівартість.	Обсяг виробництва	Зазвичай виробництво в більших обсягах може дозволити досягти економії масштабу і знизити витрати на одиницю продукції.
Витрати на енергію	Вартість енергоресурсів, таких як електрика, газ, паливо, зміни в цінах або витрати на їх споживання може впливати на собівартість.	Ціни на ресурси	Зміни в цінах на сировину, матеріали, енергію та інші ресурси можуть впливати на загальні витрати на виробництво.
Обладнання та капітальні витрати	Вартість обладнання, машин і устаткування, а також витрати на їх обслуговування та покупку, можуть впливати на собівартість продукції.	Рівень автоматизації	Використання автоматизованих систем може знизити витрати на робочу силу, покращити якість та ефективність виробництва.
Масштаб виробництва	Обсяг виробництва може мати великий вплив на собівартість продукції. Зазвичай виробництво великими обсягами може дозволити досягти економії масштабу та знизити собівартість.	Управління ланцюгом постачання	Оптимізація постачання сировини та матеріалів, управління запасами та логістика можуть знизити витрати та поліпшити ефективність

Джерело: складено авторами за даними [6; 7]

ресурси підприємства, забезпечить швидке та більш точне виявлення таких факторів.

Висновки. Оцінка впливу виробничих витрат на собівартість продукції свідчить про важливість управління витратами для забезпечення ефективності виробництва і конкурентоспроможності підприємства. Дослідження показує, що оптимізація витрат може призвести до значного зниження собівартості продукції, що, у свою чергу, сприяє підвищенню рентабельності підприємства.

Оцінка впливу виробничих витрат на собівартість продукції дає змогу виявити фактори, які впливають на вартість виробництва та кінцеву собівартість продукції. Розуміння цього необхідне підприємствам для досягнення

ефективності та прибутковості. Стратегічне управління витратами, впровадження інноваційних технологій і постійний моніторинг ринкових умов дають змогу підприємству адаптуватися до змін, забезпечуючи ефективне використання ресурсів і підвищуючи конкурентоспроможність.

Таким чином, проведена оцінка впливу виробничих витрат на собівартість продукції дає змогу зробити висновок про те, що вона є важливим інструментом для управління витратами і підвищення ефективності виробництва. Регулярна оцінка впливу витрат на собівартість продукції дозволяє підприємствам виявити резерви для зниження витрат і розробити заходи щодо їх реалізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Стемковська І. Собівартість продукції, як економічна категорія. *Сучасні тенденції розвитку освіти й науки: проблеми та перспективи*. 2019. Т. 2. № 4. С. 57–61.
2. Копотієнко Т. Ю. Економічна сутність та класифікація витрат як об'єкта внутрішнього аудиту. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. № 23. С. 627–635.
3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 "Витрати", затверджено наказом Міністерства фінансів України від 31.12.1999 р. № 318. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text>
4. Сук Л. К., Сук П. Л. Облік витрат за елементами і статтями. *Облік і фінанси*. 2019. № 3 (85). С. 49–54.
5. Мезенцева Н. М., Павликівська С. Г., Янчиленко Я. О. Витрати виробництва в умовах обмеженості ресурсів. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2019. № 3 (2). С. 208–215.
6. Гармідер Л. Д. Системний аналіз факторів, що впливають на ефективність діяльності підприємства. *Світ наукових досліджень : Міжнар. мультидисциплінарна наук. інтернет-конф., м. Тернопіль, 24–25 листопада 2022 р.* 2022. С. 44–47.
7. Гусаренко Н. Ю., Яловега Л. В. Собівартість продукції та шляхи її зниження. *Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством : IV Всеукр. науково-практ. Інтернет-конф., м. Полтава. Полтава, 2021. С. 71–72.*

REFERENCES:

1. Stenkova I. (2019), Sobivartist' produktsii, iak ekonomichna katehoriia [Cost of production as an economic category]. *Suchasni tendentsii rozvytku osvity j nauky: problemy ta perspektyvy*, vol. 2, no. 4, pp. 57–61.
2. Kopotienko T. Yu. (2018) Ekonomichna sutnist' ta klasyfikatsiia vytrat iak ob'iektu vnutrishn'oho audytu [Economic essence and classification of expenses as an object of internal audit]. *Hlobal'ni ta natsional'ni problemy ekonomiky*, vol. 23, pp. 627–635.
3. Natsional'ne polozhennia (standart) bukhalters'koho obliku 16 "Vytraty", zatverdzheno nakazom Ministerstva finansiv Ukrainy vid 31.12.1999 r. №318 [National Regulation (Standard) of Accounting 16 "Expenses", approved by the Order of the Ministry of Finance of Ukraine dated December 31, 1999 No. 318.]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text> (accessed November 22, 2023)
4. Suk L. K. and Suk P. L. (2019) Oblik vytrat za elementamy i stattiamy [Accounting of expenses by elements and items]. *Oblik i finansy*, vol. 3 (85), pp. 49–54.
5. Mezentsseva N. M., Pavlykivs'ka S. H. and Yanchylenko Ya. O. (2019) Vytraty vyrobnytstva v umovakh obmezhenosti resursiv [Production costs in conditions of limited resources]. *Problemy systemnoho pidkhodu v ekonomitsi*, vol. 3 (2), pp. 208–215.
6. Harmider L. D. (2022) Systemnyj analiz faktoriv, scho vplyvaiut' na efektyvnist' diial'nosti pidpriemstva [Systematic analysis of factors affecting the efficiency of the enterprise]. *Svit naukovykh doslidzhen' : Mizhnar. mul'ty-dystsyplinarna nauk. internet-konf. (Ternopil', November 24nd–25rd, 2022)*, pp. 44–47.
7. Husarenko N. Yu. and Yaloveha L. V. (2021) Sobivartist' produktsii ta shliakhy ii znyzhennia [Cost of production and ways to reduce it]. *Aktual'ni problemy ta perspektyvy rozvytku obliku, analizu ta kontroliu v sotsial'no-oriietovanij systemi upravlinnia pidpriemstvom : IV Vseukr. nauково-prakt. Internet-konf., (Ukraine, Poltava, 2021)*, pp. 71–72.